

J. Nellemann: Ægteskabsskilsmissen ved kongelig Bevilling. En retshistorisk Undersøgelse. Kjøbenhavn 1882. 130 SS.

Medens vor Lovgivning har bevaret en gammeldags Styrke i Henseende til at tilstede Ægteskabsskilsmissen, har Administrationen i Løbet af det sidste Aarhundrede uddannet en Bevillingspraxis, i Følge hvilken Danmark nu henhører til de Stater, i hvilke Adgangen til Skilsmissen er lettest. Thi medens det andetsteds er Undtagelse og til Dels sjelden Undtagelse, at Skilsmissen sker i Følge Bevilling, sker den hos os kun undtagelsesvis i Følge Dom, men regelmæssig ved Bevilling. Dette store Omfang, hvori Skilsmissen ved Bevilling forekommer, er en Ejendommelighed i vor Ret, hvis historiske Udvikling den foreliggende Afhandling skildrer paa en lige saa grundig som tiltalende Maade. Jeg skal tillade mig at fremhæve nogle Hovedpunkter i Forfatterens Udvikling.

Forfatteren erklærer det simpelthen for en retshistorisk Vildfarelse, naar Justitsministeriet i den Forestilling, som gik forud for kgl. Resol. 23. Decbr. 1864, har udtalt, at den gjældende Ret i Henseende til Bevillingers Meddelelse i Ægteskabs-sager har udviklet sig af Kongens Myndighed som summus episcopus. Denne Bemærkning giver Anledning til at spørge: Hvad forstås overhovedet ved Kongens saakaldte „overbiskoppelige Myndighed“ hos os? Naar man ved det fremhævede Udtryk kun vil betegne en Bestanddel af Kongens Myndighed som Statshersker, nemlig den ham som saadan forfatningsmæssig tilkommende Raaden i den danske Folkekirkes Anliggender, der i samtlige vore Grundlove har affødt Bestemmelsen om, at Kongen skal bekjende sig til den evangelisk-lutherske Religion, saa skjønner jeg ikke rettere, end at Udtrykket, retlig set, er højst uskyldigt, men ogsaa højst intetsigende; thi der gjælder ingen særlige Regler om den Virksomhed, Kongen udfolder i den nævnte Egenskab. Naar man derimod, som undertiden fra kirkelig Side sket, betragter Kongens overbiskoppelige Myndighed som en saadan, der ligger udenfor Forfatningen og øves uafhængig af dens Forskrifter, altsaa

udgjør en Slags gejstlig Herskermagt i Modsætning til den verdslige, en Pavemyndighed ved Siden af Kongemagten, da maa det bestemt hævdes, at Kongen aldrig har været Indehaver af en saadan overbiskoppelig Myndighed her i Landet. Retsgrundlaget for Kongens Myndighed i den evangelisk-lutherske Kirkes Anliggender var fra først af den københavnske Reces 30. Oktober 1536, som var en rent statsretlig Akt, i det den selv kalder sig en „Rigens Constitution, Skik og Ordinantie, samtykt af den udvalgte Konge, Rigens Raad, Adel, Kjøbstadmænd, Bonde og menige Almue, som nu til denne almindelige Rigsdag forsamlede ere“. I hele Tidsrummet fra 1536 til 1660 lader der sig dernæst, som ogsaa Forfatteren fremhæver, ikke paavise en eneste Akt, som med Sikkerhed godtgjør, at Kongen øvede sin Myndighed i den danske evangelisk-lutherske Kirkes Anliggender udenfor de almindelige statsretlige Regler og Former. I det højeste kan den ejendommelige Maade, paa hvilken den latinske Kirkeordinans 2. Septbr. 1537 forberedtes og udstedtes, betragtes som et Forsøg paa at tiltage sig en overordentlig Myndighed i kirkelige Anliggender, der imidlertid maa anses frafaldet ved Udstedelsen af den rette Ordinans, „givet i Odense udi almindelig Rigens Herredag“ og beseglet baade af Konge og Rigens Raad den 14. Juni 1539. Efter Kongeloven 14. November 1665 Artt. 1 og 6 var dernæst ogsaa al Kongens Ret og Pligt i kirkelige Sager en utvivlsom Bestaanddel af hans forfatningsmæssige Kongemagt, og naar Fdg. 7. Maj 1783 i Præmisserne fremhæver, at Gud har betroet Kongen højeste Opsyn over sin kristelige Kirke i disse Riger og Lande, da staar denne Udtryksmaade slet ikke i Strid med det anførte, da Fdg. kun henviser til den Ophavsgrund for Kongens Myndighed i kirkelige Sager, som selve Kongelovens Indledning paaberaaber sig som Grundlag for Kongens Myndighed overhovedet. At dernæst ogsaa efter Grundloven Kongens Myndighed i kirkelige Anliggender kun kan øves i det Omfang og i de Former, som Grundloven hjemler og paabyder, kan der formentlig ikke være Tvivl om. Ligesom altsaa overhovedet Kongens forfatningsmæssige Myndighed som summus episcopus kun har givet sig Vidnesbyrd i selve Konge-

lovens og Grundlovens Forskrifter om, at Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske Kirke, men ikke i noget Indbegreb af Regler, der særlig omhandle og ordne hans Virksomhed i den nævnte Egenskab, saaledes maa vi ogsaa ganske tiltræde Forfatterens foranførte Paastand, at Kongens Myndighed til at bevilge Ægtefæller Skilsmissen ikke i nogen Henseende kan betragtes som et Udtryk for hans overbiskoppelige Myndighed i Egenskab af de kirkelige Anliggendes forfatningsmæssige Styrer.

Det er nemlig klart af Forfatterens Fremstilling, at den administrative Skilsmissen i det væsentlige er indført af politiske Hensyn i Strid med den religiøse Bevidsthed, der netop fastholdt Grundsætningen om, at Skilsmissen kun burde kunne finde Sted af lovlig Aarsag ad retlig Vej. Det bedste Bevis herpaa frembyder den Kjendsgjerning, at der i hele Kong Kristian VI.s Tid ikke meddeltes en eneste Skilsmissenbevilling, hvilket var i fuld Overensstemmelse med den principielle Opfattelse, som det theologiske Fakultet hævdede i alle sine Erklæringer. Men den religiøse Opfattelse maatte her som paa andre Punkter vige for de verdslige Hensyn, der jævnligen kunde friste Monarken til i Kraft af sin uindskrænkede Enevælde at meddele en Bevilling „uanset, hvad Betænkende de gejstlige ved Universitetet derimod havde indgivet“. Og jo mere den religiøse Bevidsthed afkræftedes i den saakaldte Oplysningstid, desto mere maatte de politiske Hensyn til „Hjærternes Haardhed“ trænge sig frem. Følgen heraf blev, at Cancelliet indstillede de mest betydningsfulde Ægteskabsskilsmissespørgsmaal til Kongens Afgjørelse uden saa meget som at høre de kirkelige Myndigheder. Den mest skjæbnesvangre Bevilling i denne Materie, som vi nedenfor komme tilbage til, meddeltes saaledes i Henhold til Erklæringer, indhentedes fra Hof- og Stadsretten og Højesteret, uden at nogen gejstlig Autoritet havde faaet Lejlighed til at ytre sig i Sagen, skjønt der i Højesterets Erklæring omnævnes saadanne Argumenter som, „at Christi Lære alene angaar divortia privata, og at den følgelig ikke hindrer Staten eller Regenten i at kunne ophæve Ægteskaber endog formedelst andre Aarsager end dem, Skriften

ommelder“. Paabuddet af gejstlig Mægling mellem stridende Ægtefæller i Fdg. 18. Oktbr. 1811, der til Dels skyldes Sjællands Biskops Henvendelse til Kongen, staar som et tarveligt Vidnesbyrd om de kirkelige Myndigheders efterfølgende Forsøg paa at hindre Skilsmissspørgsmaalets fuldstændige Profanering.

Skjønt det ovenanførte Exempel viser, at der undertiden indhentedes Betænkning fra Retterne, særlig Tamperretten, inden Skilsmissebevillinger meddeltes, var dog Meddelelsen deraf en rent administrativ Handling, og den i og for sig besynderlige Mening, som nogle Tyskere have opstillet og villet drage betydningsfulde Konsekvenser af, at den skulde være en Udøvelse af en dømmende Myndighed, har ikke fjærreste Hjemmel i hele vor Rets Historie. Men derimod fremgaar det klart af Forfatterens Fremstilling, at de første Skilsmissebevillinger, der hos os ikke forekomme før en rum Tid efter Enevældens Indførelse Aar 1682 flg., regelmæssig toge deres Udgangspunkt fra de lovbestemte Skilsmisseaarsager og ligesom udfyldte Reglerne derom. Den administrative Skilsmisse virker paa denne Maade nærmest som et Supplement til den judicielle. Saaledes gives der Bevilling til Skilsmisse, hvor lovlig Skilsmissegrund foreligger, men Ægtefællen er for fattig til at bære Omkostningerne ved Skilsmissedomms Erhvervelse. Eller der dispenseres fra en lovbestemt Betingelse for Skilsmissedomms Erhvervelse, saasom Tidsfristen, i hvilken den ene Ægtefælle skulde vente paa den andens Tilbagekomst. En mere omfattende og selvstændig Betydning opnaaede først Skilsmissebevillingerne ad anden Vej, nemlig med Separationsbevillingerne som Udgangspunkt. At disse, af hvilke en enkelt alt forekommer i 1687, men som blive hyppigere fra 1720, kunde efterfølges af en endelig Skilsmissebevilling, naar Ægtefællerne havde levet separeret i nogen Tid, uden at der var Udsigt til Gjenforening, statueredes første Gang ved kgl. Resolution 18. Juni 1790, som danner det kritiske Moment i hele Skilsmissebevillingens Historie. Thi derefter er Ævret at anse som opgivet; Ægtefællerne faa Adgang til at faa Ægteskabet ophævet af ingen anden Grund end den, at de ere enige derom. Denne Adgang er ogsaa bevaret i den norske Bevillingspraxis

efter 1814, som iøvrigt, efter hvad Forfatteren oplyser, har udviklet sig paa en mindre naturlig og konsekvent Maade, idet den altid kræver en Overenskomst mellem Ægtefællerne som Betingelse for Skilsmissenbevillingens Meddelelse.

Hvilken overordentlig Betydning den kgl. Resolution 18. Juni 1790 har havt som Grundlag og Udgangspunkt for Skilsmissernes stærke Fremgang i Løbet af det sidste Aarhundrede, vil bedst oplyses ved en statistisk Sammenstilling af de Talstørrelser, Forfatteren har meddelt. Gjennemgaar man i Cancelliets rotuli Skilsmissenbevillingerne siden 1771, viser det sig, at de før 1790 kun meddeltes aldeles enkeltvis, men efter 1790 massevis, 14, 16, 24 ad Gangen. Og sammenstiller man Femaaret 1772—76 med Femaaret 1872—76, viser det sig, at der i førstnævnte gennemsnitlig gaves 1,4, men i sidstnævnte 188 Skilsmissenbevillinger om Aaret; i Femaaret 1777—81 gaves gennemsnitlig 1,6, i Femaaret 1877—81 200 aarlige Bevillinger af den anførte Art. I Løbet af et Aarhundrede er dette en mindre hyggelig Fremgang, og man kan ikke andet end nære Betænkelighed ved en udover det absolut fornødne udstrakt Bevillingsmyndighed, naar man ser, hvilken skæbnesvanger Eftervirkning en enkelt Bevilling kan øve som Udgangspunkt for en hel Bevillingspraxis. Naar hertil kommer, at Kongens Myndighed til at opløse Ægteskaber i Følge den bestaaende Ret er aldeles ubegrænset, idet den ved Grundloven 1866 § 32 er bevaret i sit hele forhenværende Omfang, hvorefter Reglen var, at Kongen kunde tilstaa Skilsmissenbevilling, naar det syntes ham rigtigt, saa turde der kanske nok være Grund til at ønske denne ubundne Bevillingsfriheds Øvelse, netop paa dette i kirkelig, social og politisk Henseende lige betydningsfulde Omraade ordnet ved bestemte Lovregler.

H. Matzen.